

ЛІТЕРАТУРА

1. Oxford Advanced Learner's Dictionary
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
2. Stroud Jonathan. Lockwood & Co. #1. The Screaming Staircase. Novel./published by Doubleday Children's Books in the UK, 2013, 440 pages.
3. Академічний тлумачний словник української мови в 11-ти томах (1970-1980 рр).
4. Англо-український та українсько-англійський словник 2-е вид. К., 2012. 628 с.
5. Коптілов В. Актуальні питання українського художнього перекладу К.: Видавництво Київського університету, 1971. 131 с.
6. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Навч. посібн. К.: Юніверс, 2003. 280 с.
7. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці: Золоті литаври / голова ред. А. Волков. 2001. С. 592. 634 с.
8. Солодуб Ю. Теория и практика художественного перевода: учеб.пособие для студ. лингв. фак. высш. учеб. заведений/ Ю.П. Солодуб, Ф.Б. Альбрехт, А. Ю. Кузнецов. М.: Издательский центр «Академия», 2005. 304 с.
9. Страуд Д. Сходи, що кричать (перша книга «Агенція Локвуд і Ко»). Роман. Пер. з англ./ К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2019, вид. перше 320 с.
10. Томахин Г. Реалии-американизмы/ Г.Д. Томахин. М: Высшая школа, 1988. 239 с.
11. Універсальний словник-енциклопедія 4-те вид. К.: Тека, 2006
<http://slovopedia.org.ua/29/53412/22790.html>
12. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы). М.: Филология три; СПб: Филология фак. СПбГУ, 2002. 418с.

Рябуха Т. В., Зіненко Н. В.

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

ПЕРЕКЛАД КОЛОКАЦІЙ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

В процесі оволодіння іншомовною компетенцією перед студентами-філологами постає основне завдання – сформувати здатність до самовираження засобами іноземної мови в реальних ситуаціях мовного спілкування. Особливу роль при цьому відіграє формування колокаційної компетенції, яка визначається як здатність правильно, згідно з нормами, поєднувати одиниці мови, що вивчається, тобто базується на знаннях колокацій і мовних навичках їх вживання у всіх видах мовленнєвої діяльності [3, с. 31].

З етимологічної точки зору термін «колокація» утворився від латинського «collocare» (поєднувати). Якщо дати слову «колокація» визначення з точки зору

лексики, то воно буде звучати так: це поєднання слів (двох або більше), які використовуються разом. Однак, словосполучення і колокація – це не одне і те ж саме. Термін «колокація» був введений ще в середині XIX ст., проте до широкого ужитку він увійшов лише через сторіччя, багато в чому завдяки представнику Лондонської лінгвістичної школи Дж. Р. Ферту, який під поняттям «колокація» розумів «поєднання слів, що часто зустрічаються, та поява яких поруч один з одним ґрунтується на регулярному характері взаємного очікування і є семантично обумовленою» [6, с. 257].

Вивчення сполучуваності слів є суттєвою областю вивчення мови. Поняття «колокація» набуло важливості через припущення лінгвістів, що в кожній мові існують фіксовані форми вираження, які зберігаються в спогадах носіїв мови. Найчастіше носії мови розуміють їх інтуїтивно, не замислюючись. У носія англійської мови не виникне сумнівів в тому, що іменник «business» поєднується з дієсловом «run», прикметник «heavy» можливо застосувати для опису дощу, а прикметник «strong» не можна. Однак для тих, хто вивчає англійську мову, такі словосполучення не є очевидними. На думку Аксенової І.М., можна зробити висновок, що ці лексичні відносини (колокації) більшою мірою підпорядковуються довільності, ніж правилам [2, с. 22]. Колокації грають істотну роль в мові, оскільки вони роблять її більш цікавою і наповненою. Однак освоєння колокацій є складним процесом. Через вплив рідної мови навіть студенти з високим рівнем володіння іноземною мовою будують недоречні або неприйнятні словосполучення.

Незважаючи на те, що існує багато визначень природи колокацій, майже всі вчені погоджуються з тим, що на відміну від граматичних конструкцій, не існує певних правил для їхнього утворення. Тільки довготривале і багаторазове вживання слів разом утворює колокацію. К. Лакман зазначає, що ми не знаємо, чому в англійській мові зі словом *party* використовуються дієслова *have*, *hold*, *throw*, а не *make* [9, с. 11]. Ми просто за замовчуванням погоджуємося, що говорити *throw a party* правильно, а *make a party* – неправильно. Оскільки існує багато визначень, що таке колокація, то багато вчених включають в це поняття і фразові дієслова (*take off*), і дієслівно-прийменникові сполучення (*walk in*), і напівстійкі словосполучення? в яких може змінюватися одне слово або певна частина. Деякі вчені до колокацій відносять також ідіоми, мотивуючи це тим, що ідіома не дозволяє варіативності.

Для студентів, які вивчають англійську мову, колокації доволі часто є проблемним і неусвідомленим мовним явищем. Вони припускаються різних видів лексичних помилок через семантичну напівпрозорість колокацій (можливість розуміти сенс словосполучень, виходячи з контексту і значення одного з елементів колокації) та обмежену комбінованість. До того ж, кількість колокацій в англійській мові є досить великою. Так, Майкл Люїс відводить колокаціям чільну роль в ряду багатослівних виразів (*multi-word expressions*) [10]. Дж. Хілл стверджує, що в тому, що «ми говоримо, слухаємо або читаємо», частка колокацій може досягати 70% [7, с. 53]. Згідно дослідженню Б. Б. Ермана і Б. Уоррена, словосполучення (*Multi word units*) складають 58,6% в усному дискурсі англійської мови, в той час як для письмового дискурсу ця цифра становить 52,3% [1, с. 366]. Окрім численності цих виразів, існують і інші причини, через які вивченню колокацій слід приділити особливу увагу.

Так, М. Маккарті і Ф. Оделл [11] впевнені, що колокація містить найбільш природний варіант вираження тієї чи іншої думки. Колокації надають більше альтернативних шляхів вираження своїх думок, роблячи їх більш виразними і точними. Так, замість «it was very cold and very dark» можна сказати «it was bitterly cold and pitch dark». До того ж, використання правильно підібраних колокацій допомагає поліпшити стиль писемного мовлення. Наприклад, «poverty breeds crime» є стилістично більш вдалим варіантом, ніж «poverty causes crime».

На думку Рябухи Т.В. та Гостіщевої Н.О. [6, с. 45], використання колокацій замість кальок є ознакою вільного володіння мовою та позбавляє неносіїв мови так званого «лексичного акценту». Наприклад, вже на рівні Elementary студенти знають, що дієслово «to make» вживається зі словами «a mistake», «the bed», «(the) dinner», «an effort», «friends», а дієслово «to do» надає перевагу словам «the shopping», «the dishes», «our best», «someone a favor». Мова складається з тисяч подібних кліше, і саме їх вживання дозволяє зробити мовлення швидким та природним. Водночас, Рябуха Т.В. та Гостіщева Н.О. зазначають, що зневажливе ставлення до цього важливого пласту лексики призводить до використання студентами стратегії лексичного спрощення (lexical simplification): синонімії, перифраза, інтерференції, буквалізму, граматикалізації тощо [6, с. 45].

Таким чином, щоб говорити на мові так, як це роблять носії, студенти повинні спостерігати, які слова зустрічаються разом. Отже, коллокаційна компетенція, є одним з найвищих рівнів володіння мови, якого студенти повинні прагнути досягти. Рідна мова, безперечно, впливає на механізми запам'ятовування і використання в мові колокацій. Проте, колокації грають важливу роль в зв'язності і злагодженості мови. Тому оволодіння основними колокаціями мови, що вивчається, має стати основною метою навчання іноземним мовам. Не підлягає сумніву той факт, що оволодіння колокаціями є надзвичайно важливим для майбутніх перекладачів та філологів. У випадку, якщо студенти-філологи мають обмежену кількість заготовлених виразів в своєму мовному арсеналі, це призводить до ускладнення як розуміння, так і процесу комунікації в цілому. Так. К. Макінтош та ін. в словнику Oxford Collocations Dictionary наводять приклад зі словом «handsome», яке приймає різні значення в залежності від оточення, в якому воно зустрічається. Наприклад, «handsome man» – зовні красивий чоловік, «handsome woman» – фізично сильна жінка, «handsome reward» – велика нагорода, «handsome present» – щедрий подарунок [12]. Таким чином, високий рівень сформованості колокаційної компетенції, як частини мовної компетенції, є необхідною умовою для можливості досягнення вищих рівнів володіння мовою. Грунтуючись на вищевикладеному, можна зробити висновок, що швидкість мови і придбання коллокаційної компетенції – взаємовпливаючі поняття. Колокації зберігаються в пам'яті і, за необхідності, відтворюються у мовленні механічно, що сприяє швидкості мови.

Колокації можна класифікувати за головним словом з синтаксичної точки зору, за функціональним стилем та за лексичним складом. Якщо класифікувати колокації за семантикою та функцією використання, то можна виділити наступні групи:

- Традиційні та загальноновживані колокації. Це тип нормативних стандартних словосполучень, які використовуються в основному в публіцистичних та офіційно-

ділових текстах, а також в повсякденному мовленні, наприклад: high temperature, curly hair, road accident, head ache, typical example, to confirm a status, daily check, consider properly, to sign a resignation, to take care, to play a role, to take measure, to admire music, to exceed limit, to pay attention, to break a record.

- Експресивні колокації. Цей вид нормативних конотативних словосполучень використовується в публіцистичному або художньому стилі мови для емоційного забарвлення, наприклад: heavy rain, hard climate, smart punishment, splitting headache, agonizing pain, splendid sunset, deep gloom, outstanding scholar, fabulous rest, striking example.

- Етнокультурні колокації. Це досить великий прошарок у мові, який відображає соціально-значущі культурні реалії і містить національно-культурну специфіку. Ці колокації притаманні певному етносу і, зазвичай, є незрозумілими для носіїв інших мов і культур, наприклад: auditing student, elevator music, funny house, false alarm, academic costume, evil eye, flower people, candy stripper.

- Термінологічні колокації. Це словосполучення, які відносяться до певної наукової сфери і виражають одне поняття, наприклад: heart attack, language acquisition, inner speech, tree diagrams, discourse analyses, family court, trade dispute, human language, left hemisphere, financial analysis.

- Оказіональні колокації. Це індивідуальні авторські словосполучення: fog-threatening evening – туманолякаючий вечір.

Варто зауважити, що не всі колокації мають чіткі критерії для розмежування, а отже, можуть підпадати під декілька класифікацій.

Колокація отримала в науковій літературі досить непогане висвітлення, але вона розглядалася переважно в аспекті синтаксису, фразеології та лексикографії. Набагато менше уваги приділено колокаціям у сфері перекладу. Колокації вживаються нами майже несвідомо і інтуїтивно, коли ми говоримо або пишемо на рідній мові. Проте, виникають чималі труднощі в зв'язку зі сполучуваністю слів при використанні іноземної мови. Ця проблема стосується як мови в нашому повсякденному спілкуванні, так і високоякісного перекладу художніх, наукових або спеціальних текстів.

Отже, зупинимось на проблемі колокації як одиниці перекладу. Постійність вживання колокації в певних мовних ситуаціях дозволяє зробити наступний висновок: колокація є цілним комплексом в процесі перекладу, а її компоненти не перекладаються окремо. Підбір кращого еквівалента тісно пов'язаний з питанням перекладацьких відповідностей. У кожній мові існують такі словосполучення, які не обов'язково співпадають в плані вираження, хоча мають однакове значення. Якщо йдеться про вибір перекладацької стратегії, то помічається свого роду закономірність в її виборі: колокація – колокація; колокація – її синтетичний синонім; колокація – вільне поєднання слів. Вирішальним фактором нерідко є контекст, а трансформації насамперед обґрунтовуються розбіжністю систем мови оригіналу і мови перекладу.

Під час роботи з колокаціями, варто пам'ятати що їх утворюють виключно самостійні частини мови. Можливі різні варіанти сполучень:

1. прислівник+прикметник (adverb+adjective): completely satisfied
2. прикметник +іменник (adjective + noun): pretty woman

3. іменник + іменник (noun + noun): a bar of chocolate
4. іменник + дієслово (noun + verb): time flies
5. дієслово + іменник (verb + noun): waste time, to raise a problem
6. дієслово + вираз із прийменником (verb + expression with preposition): fall in love
7. дієслово + прислівник (verb + adverb): listen carefully

Компоненти колокацій мають підпорядкований зв'язок, що обумовлює наявність у складі колокації ключового і залежного компонентів.

На наш погляд, особливо цікавим є навчання перекладу етнокультурних колокацій (так званої безеквівалентної лексики). Етнокультурні колокації являють собою такі мовні одиниці, яким притаманні певні характеристики. Ці лексичні одиниці містять історичну, енциклопедичну, лінгвокультурологічну та країнознавчу інформацію. Під час комунікації між різними культурами виникають труднощі, тому розуміння певних культурних колокацій дає можливість суттєво полегшити цей процес. Основними способами перекладу таких лексичних одиниць є описовий переклад, асиміляція та калькування. Вибір методу залишається за перекладачем. Важливим фактором вважається функціональна значущість того чи іншого слова/словосполучення. Розглянемо деякі приклади етнокультурних колокацій.

MEAL PLAN – система оплати за гуртожиток в університетах, яка включає харчування. Ця колокація виникла у США та Великій Британії в кінці 19 сторіччя, проте її використання характеризувалося певною періодичністю. На даний час ця колокація активно використовується в британському варіанті англійської мови.

GUIDANCE COUNSELOR – амер. шкільний психолог, який допомагає учням старшої школи обирати навчальні дисципліни та долати емоційні проблеми. Використання даної колокації є досить стабільним і для британського варіанту.

RESEARCH ASSISTANT – амер. лаборант-дослідник, або аспірант, який отримує фінансову допомогу за умови виконання ним дослідницької роботи для лабораторії. Використання лексичної одиниці research assistant в обох діалектах має планомірний характер, що свідчить про підтримку молодих вчених-дослідників.

BOARDING SCHOOL – закритий навчальний заклад, школа-інтернат. Ця колокація широко вживається як в американській та і в британській англійській з 19 сторіччя і до нашого часу.

CONTINUING EDUCATION (LIFELONG LEARNING) – надання можливості розширювати знання, розвивати здібності та підвищувати кваліфікацію у будь-якому віці. Особливе поширення дана колокація набула у 20-21 сторіччі.

Отже, навчання перекладу колокацій є необхідним компонентом підготовки майбутніх перекладачів-філологів. Відповідно, колокаційна компетенція повинна бути частиною іншомовної комунікативної компетенції, формування якої є основною метою навчання іноземним мовам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абазовик Е. В., Васильева Л. Е. Роль коллокаций в обучении иностранному языку // Царскосельские чтения. 2017. С. 365–368. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/rol-kollokatsiy-v-obuchenii-inostrannomu-yazyku>

2. Аксенова И. Н. Роль коллокаций в формировании лексических навыков речи // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. Тамбов, 2019. Т. 24, № 181. С. 17–25. URL: <http://journals.tsutmb.ru/a8/upload/2019-10/017-025%20%D0%90%D0%BA%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf>
3. Алексеева Л.Б. Методика формирования коллокационной компетенции у студентов неязыковых факультетов в процессе обучения английской научной речи: дис. канд. пед. наук. – СПб.: РГПУ им. А.И. Герцена, 2011.
4. Бялек Э. Коллокация как единица перевода: Университет Марии Кюри-Склодовской, Польша. С.1–5. URL: <https://docplayer.ru/27741200-Eva-byalek-universitet-im-marii-sklodovskoy-kyuri-g-lyublin-polsha-edinica-perevoda-teoriya-i-praktika.html>
5. Влавацкая М. В. Понятия коллокации и коллигации в диахроническом рассмотрении // Актуальные проблемы филологии и методики преподавания иностранных языков, 21–28 февр. 2011 г.: материалы междунар. науч.-практ. конф. – Новосибирск: НПГУ, 2011. С. 19–26.
6. Коробейникова Н.Н. Коллокации с темпоральным наречием immediately: корпусно-ориентированный подход // Вестн. ИГЛУ. 2013. С. 256–261.
7. Рябуха Т. В., Гостіщева Н. О. Колокації як засіб формування лексичної компетентності студентів-філологів // Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka, # 48 (10/2019). С. 45–47.
7. Hill J. Revising priorities: from grammatical failure to collocational success. [Book Section] // Teaching Collocation: Further Developments in the Lexical Approach. / book auth. Lewis Michael: Language Teaching Publications, 2000.
9. Lackman K. Teaching Collocations: Activities for Vocabulary Building. Toronto: Ken Lackman and Associates Educational Consultants, 2011.
10. Lewis M. [et al.] Teaching Collocation: Further Developments in the Lexical Approach: Thomson Heinle Language Teaching Publications ELT, 2000.
11. McCarthy M., O'Dell F. English Collocations in Use. Cambridge: CUP, 2005.
12. McIntosh C., Francis, B., and Poole, R. Oxford Collocations Dictionary for students of English. Oxford: OUP, 2009.

Саднюк М. Ю.

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

ПЕРЕКЛАД ЯК ВАЖЛИВИЙ АКТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

В наші часи в умовах інтенсивної взаємодії всіх країн і народів світу в різних сферах діяльності людини особливо гостро постає питання про якісне спілкування, яке передбачає повне взаєморозуміння і стовідсоткове досягнення цілей комунікації.